

Jornada de presentació del Pla Territorial General de Catalunya (dissabte 17 d'abril de 1993)

Enric Mendizàbal i Riera*
Juan Antonio Módenes Cabrerizo**

Résumé / Abstract / Resumen / Resum

Le 17 avril 1993 a eu lieu a première présentation publique du Plan Territorial de Catalogne, un instrument primordial pour l'aménagement du territoire. Les auteurs du Plan ont présenté au nombreux public assistant ses caractéristiques principales et plusieurs personnalités et une partie de l'auditoire ont émis des opinions et des réflexions critiques à propos de celui-là.

* * *

On 17th April 1993, the General Territorial Plan for Catalonia, the basis for future regional planning, was first presented in public. On that occasion the designers of the Plan explained its principal characteristics to the large audience, and a number of well-know personalities and some members of the audience offered their opinions and made critical reflexions on it.

* * *

El día 17 d'abril de 1993 se hizo la primera presentación del Plan Territorial General de Cataluña, herramienta básica para la planificación y ordenación del territorio. En esta jornada, los redactores del Plan presentaron las principales características de éste, y una serie de personalidades, así como algunas personas del público asistente, opinaron y reflexionaron sobre el Plan.

* * *

---

* Departament de Geografia, Universitat Autònoma de Barcelona, 08193 Bellaterra.

** Centre d'Estudis Demogràfics, Universitat Autònoma de Barcelona, 08193 Bellaterra.

El dia 17 d'abril de 1993 es va fer la primera presentació pública del Pla Territorial General de Catalunya, eina bàsica per a la planificació i ordenació del territori. En aquesta jornada els redactors del Pla en van presentar al nombre públic assistent les característiques principals, i una sèrie de personalitats, així com algunes persones del públic, van opinar i reflexionar críticament sobre aquest.

La Societat Catalana d'Ordenació del Territori (filial de l'Institut d'Estudis Catalans), la Societat Catalana de Geografia (filial de l'IEC), el Col·legi d'Advocats de Barcelona, l'Agrupació d'Arquitectes Urbanistes del COAC, el Col·legi d'Economistes de Catalunya, el Col·legi d'Enginyers, Camins, Canals i Ports de Catalunya, els Enginyers Industrials de Catalunya (Col·legi-Associació), l'Agrupació de Tècnics Urbanistes i l'Associació Espanyola de Ciència Regional van organitzar i convocar a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans, pel dissabte 17 d'abril de 1993, la fins aleshores única presentació del Pla Territorial General de Catalunya (PTGC), oberta a tots els ciutadans i ciutadanes de Catalunya.

El PTGC ha estat elaborat amb un cert secretisme: tothom coneix algú dels qui han col·laborat a fer algun dels treballs preparatoris que han servit de base al PTGC (entre els quals, els signants d'aquesta nota), però ningú coneixia tots els qui hi han col·laborat, ni molt menys quin ús farien els redactors del PTGC d'aquests treballs preparatoris.

Així mateix, la difusió del PTGC ha estat escassa, si no gairebé nul·la: legalment parlant, el PTGC l'haurien d'haver rebut tots els municipis de Catalunya, les entitats locals supramunicipals amb finalitats generals i l'administració de l'Estat, mitjançant la Delegació General del Govern (article 8.4 de la Llei 23/1983, de 21 de novembre, de Política Territorial), i la gran majoria dels municipis de Catalunya no l'han rebut tot argumentant que, com que tenen pocs habitants, els interessats podien consultar el PTGC al Consell Comarcal pertinent. Cal afegir que les mateixes entitats organitzadores de l'acte que s'està ressenyant no disposaven de prou exemplars del PTGC per als participants de la taula rodona. El «mòdic» preu de venda dels exemplars amb els mapes en colors (160.000 pessetes aproximadament) va provocar que la mateixa Generalitat n'edités uns exemplars en blanc i negre (dels quals disposaven les entitats organitzadores de l'acte) on, lamentablement, és gairebé impossible d'interpretar cap mapa.

Tal com deia la invitació cursada per notificar la realització d'aquesta presentació, «la notòria transcendència que pel nostre país tindrà el Pla Territorial General de Catalunya, actualment en tràmit d'aprovació, justifica que col·laborem a donar-lo a

conèixer». La curiositat per saber què deia el PTGC era molta: els assidus als actes que organitza la Societat Catalana de Geografia o la Societat Catalana d'Ordenació del Territori a l'Institut d'Estudis Catalans no recordàvem veure la Sala Prat de la Riba tan plena de gent com des de la celebració del Primer Congrés Català de Geografia el març de 1991. Es pot dir que tothom qui està interessat per l'estudi i/o per la planificació i ordenació del territori a Catalunya hi era present.

L'acte va estar estructurat entre quatre parts: la presentació de la jornada per part de Tomàs Pou i Viver, president de la SCOT; l'exposició del PTGC, per part d'Agustí Arana i Sagnier, director General de Planificació Territorial, i de Genís Carbó i Boatell, cap del Servei de Planificació Territorial; un descans, en el transcurs del qual, a més d'esmorzar, es van establir les primeres reflexions en veu alta sobre el PTGC per part dels assistents, i una taula rodona, presidida per Enric Argullol (rector de la Universitat Pompeu Fabra i especialista en temes jurídics sobre l'organització territorial de Catalunya), on, a més dels dos membres de la Generalitat abans citats, hi havia Manuel Herce i Vallejo (enginyer de camins, canals i ports, canals i ports), Ricard Pié i Ninot (arquitecte), Manuel Ribas i Piera (arquitecte), Isabel Rueda i Márquez (geògrafa), Albert Serratosa i Palet (enginyer de camins, canals i ports) i Marçal Tarragó i Balagué (economista). Cal dir que la majoria dels membres de la taula rodona, o bé són socis de la Societat Catalana de Geografia (Ricard Pié i Isabel Rueda) o bé han participat com a conferenciants en un acte o més de la Societat (Manuel Herce, Ricard Pié, Manuel Ribas i Piera, Albert Serratosa). L'acte va estar obert per Emili Giralt i Raventós, president de l'Institut d'Estudis Catalans.

La presentació que va fer Tomàs Pou de l'acte va ser un recorregut històric sobre els principals treballs de planificació territorial de Catalunya. Va iniciar el recorregut amb els treballs fets durant la Generalitat dels anys 1931-1939, fent referència al *Pla de distribució de zones del territori català (Regional Planning)* dels germans Nicolau i Santiago Rubió i Tudurí, la *Conferència de l'aprofitament industrial de les riqueses naturals de Catalunya (CAIRN)*, la *Ponència per la Divisió Territorial de Catalunya*, presidida per Pau Vila, el *Pla Macià*, elaborat pels arquitectes del GATPAC per la millora de Barcelona; Tomàs Pou va continuar amb els plans fets durant els franquisme per tècnics interessats en la millora del territori, com ara el *Pla Comarcal de 1953*, el *Pla Provincial de Barcelona de 1959* (dirigit per Manuel Baldrich; entre els tècnics que hi van treballar, cal destacar els geògrafs Salvador Llobet i Josep Puchades, i l'arquitecte Manuel Ribas i Piera), el *Pla director de l'àrea metropolitana de Barcelona de 1966*, la *Revisió del Pla Comarcal de 1974*, per acabar amb els plans territorials parcials i sectorials elaborats per la Generalitat de Catalunya, com pot ser la *Llei d'Alta Muntanya* pel primer cas i el *Pla de Carreteres de Catalunya* o el *Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN)* en el segon cas, o el conflictiu *Pla de Residus* que tanta oposició va trobar i que no va ser aprovat. Tot aquest recorregut històric de la planificació

i de l'ordenació del territori a Catalunya va ser molt interessant, perquè, tal com va dir Tomàs Pou, tota la política territorial elaborada per la Generalitat de Catalunya s'ha fet sense un pla general que l'emmarqui i coordini, i aquesta era la raó que mostrava la importància de disposar del PTGC.

L'exposició del PTGC va tenir dues intervencions força diferents. Agustí Arana va fer un llarg discurs de to institucional, en el qual traspuava la impressió que el PTGC era una feina que el Departament de Política Territorial i Obres Públiques tenia l'obligació de fer (tal com diu l'article 8.2 de la Llei de Política Territorial), però que només s'havia fet per aquesta obligació legal. Així mateix, del discurs d'Agustí Arana es va veure perquè havia de servir el PTGC: no pas per dirigir totes les actuacions, tan públiques com privades, que es facin damunt del territori, sinó la d'orientar aquestes actuacions. Amb la repetició diverses vegades de l'afirmació que el PTGC és obert, que no és tancat, i que la Generalitat té voluntat explícita que en el PTGC només constin les actuacions que es pretenen fer en els propers quatre anys (quan el PTGC té un horitzó temporal que arriba a l'any 2026); així doncs, queda força clara la poca concreció del PTGC, que és institucionalment volguda. En paraules textuais del director general de Planificació i Acció Territorial: «l'important és que ja tenim Pla, no pas que sigui bo o que sigui dolent».

Genís Carbó va tenir la part de l'exposició del PTGC més lluida, ja que va explicar quines eren les bases teòriques i els estudis preparatoris en què es fonamentava el PTGC, així com quines eren les propostes a les quals arribava el PTGC. Amb una àmplia quantitat de diapositives, Genís Carbó va explicar ràpidament (seixanta minuts escassos) el PTGC, tot fonamentant el seu discurs en quatre parts. La primera part va consistir a explicar la jerarquia piramidal dels diferents plans existents en la normativa actual, i que van des del PTGC, que es troba en la cúspide de la piràmide, els Plans Territorials Parcials i els Plans Territorials Sectorials, que es troben en una part intermèdia, i els diferents nivells de planejament urbanístic.

La segona part de l'exposició de Genís Carbó va consistir en l'explicació de les estratègies del PTGC, que es fonamenten en tres línies globals: el territori, tot promovent el creixement de Catalunya com a regió equilibrada interiorment i integrada en el marc de la CEE; la qualitat de vida, millorant i preservant el medi ambient i assegurant els nivells adequats de serveis i equipaments per a la població; l'economia, buscant les bases perquè el desenvolupament pugui tenir lloc i millorant la seva competitivitat, així com la potenciació de Catalunya com a centre financer i de decisions econòmiques.

La tercera part consistí en la definició del model territorial adoptat, mitjançant l'objectiu de redistribuir la població de Catalunya tot desconcentrant l'àrea metropolitana de Barcelona en favor de la resta del país, i en la determinació dels sistemes de proposta, que són les diferents categories en què han estat classificats els municipis de

Catalunya per tal d'aplicar una política territorial comuna, tal com es pot veure en la taula 1, i als quals s'assigna una determinada funció territorial, que no és cap més que la de resoldre els desequilibris territorials ocasionats tant per les zones congestionades com per les zones deprimides. Per definir el model territorial i els sistemes de proposta, el PTGC ha utilitzat fonamentalment dues variables: la mobilitat obligada entre el municipi de residència i el municipi de treball (en el cas que siguin diferents) i en la distribució actual de la població i en com es voldria que estigués distribuïda a l'horitzó temporal de l'any 2026. Genís Carbó va comentar força diapositives en aquesta part, tot mostrant els nuclis urbans atractors de fluxos de mobilitat obligada, els sistemes urbans, la tipologia dels nuclis urbans a partir de les capacitats de creixement,

TAULA 1
Propostes de polítiques globals per tipus de sistemes de proposta

Congestionats	Desaccelerar la concentració d'activitats. Propiciar la seva descongestió. Portar-hi a terme actuacions per millorar la qualitat de vida.
En vies de congestió	Permetre el creixement urbà quantitatiu que tenen planejat. Preservar la seva qualitat de vida potenciant un desenvolupament qualitatiu de serveis i equipaments.
De reequilibri de sistemes congestionats	Potenciar les seves capacitats com a alternativa per escollir l'activitat induïda pels sistemes congestionats i en vies de congestió. Permetre el seu desenvolupament quantitatiu tot respectant el grau de qualitat de vida de què gaudeixen.
De reequilibri territorial de Catalunya	Potenciar les seves capacitats com a alternativa als atractius dels sistemes de l'Àrea Metropolitana, de manera que es permeti reequilibrar el país. Potenciar el seu desenvolupament preservant la qualitat de vida que s'hi gaudeix, buscant una prestació elevada de serveis i equipaments especialitzats.
De suport dels sistemes d'equilibri territorial	Potenciar el seu desenvolupament per tal de donar suport, així mateix, al desenvolupament del sistema de proposta central d'un àmbit funcional territorial.
Costaners	Buscar el seu desenvolupament qualitatiu tot preservant el medi ambient i el medi físic, així com resoldre-hi la prestació de serveis.
De suport dels sistemes costaners	Potenciar el seu desenvolupament de manera que donin suport i actuïn d'alternativa al desenvolupament generat pels municipis costaners.
Dels no inclosos en cap sistema de proposta	Preservació dels seus valors naturals, ambientals i culturals. Potenciació de la utilització adequada dels seus recursos naturals.

Font: *Projecte del Pla Territorial General de Catalunya. Volum 2 Diagnosi. Memòria. Estudi econòmic i financer.* Generalitat de Catalunya. Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Direcció General de Planificació i Acció Comarcal. Desembre de 1992.

la tipologia del desenvolupament comarcal (a partir del nivell de desenvolupament en el qual es troben i de l'especialització productiva), etc.

La quart i darrera part consistí en l'explicació de les propostes del PTGC. Aquestes propostes tenen tres línies d'actuació: infraestructures, equipamentes i directrius pels altres plans. Les infraestructures són les del transport (xarxes de carreteres i ferroviàries, ports, aeroports i centres integrats de mercaderies); dels serveis hidràulics i energètics, les de telecomunicacions i les mediambientals (sanejament i tractament de residus sòlids). Pel que fa als equipaments, es delimiten dues-centes vuitanta-vuit àrees bàsiques territorials de referència que tenen un mínim de població per poder establir, com a mínim, una unitat de cada equipament considerat (sanitaris d'assistència primària i hospitalària, culturals, assistencials, administratius, ensenyaments, esportius, abastaments i serveis tècnics). Així mateix, es delimiten sis àmbits funcionals territorials (Central o Àrea Metropolitana de Barcelona, Nord, Camp de Tarragona, Terres de l'Ebre, Ponent, i, per finalitzar, Planes intermèdies), en els quals s'apliquen una sèrie d'estratègies i actuacions. Per la manca de temps, Genís Carbó només va esbossar les estratègies i actuacions de l'àmbit funcional territorial de l'Àrea Metropolitana de Barcelona. El darrer apartat va ser sobre les directrius per als diferents plans territorials i per als plans urbanístics, i Genís Carbó el va tractar d'una manera força ràpida, ja que la normativa i la casuística legal podia fer de la seva explicació un discurs farragós.

Els trenta minuts que es van dedicar a esmorzar, els assistents els aprofitarem molt (i no només perquè vam menjar!): els comentaris, els debats i les discussions que es van iniciar entre les diferents persones que assistien a l'acte mostraven les distintes aproximacions al mateix territori, Catalunya. Sense cap mena de dubte, era impossible de saber què deien i opinaven cadascuna de les persones presents, ja que, com s'ha dit a l'inici de la nota, la gernació era molt considerable.

La darrera part de la jornada que s'està ressenyant va consistir en una taula rodona que va representar un petit tast de diverses opinions sobre el PTGC. Tenint en compte que eren set persones a parlar, ja que tant Agustí Arana com Genís Carbó només van intervenir per respondre a les qüestions formulades, i que es disposava de dues hores per a aquestes set persones i per al debat posterior, la intervenció de cadascun va ser primer un torn de cinc minuts per donar en grans titulars l'opinió sobre els aspectes del PTGC que afectaven la seva especialitat o la seva feina actual, i després d'haver parlat tothom, una segona intervenció de tres minuts per rebatre les opinions que havien expressat els altres membres de la taula rodona.

Manuel Herce va fer una reflexió molt punyent sobre el paper de les infraestructures en el PTGC, a partir de la idea que, expressada sintèticament, venia a dir que «pensar que les carreteres i autopistes redistribueixen la població és absurd». Així mateix va dir que el PTGC tenia contradiccions amb el Pla de Carreteres, que no concretava quina mena de tren d'alta velocitat es volia (si de passatgers o de mercaderies), quina

mena de passatgers eren els quaranta milions previstos per als aeroports catalans (si turistes o executius), que no es parlava ni un sol cop del transvasament de l'Ebre... Manuel Herce va acabar els seus cinc minuts tot dient que si s'ha trigat deu anys a fer el PTGC, com es pot preveure que reaccionarà l'administració encarregada de fer efectiu el PTGC davant de l'actualitat canviant de les diferents actuacions i necessitats territorials.

Ricard Pié va començar lloant certes parts del PTGC, com ara els treballs previs que van permetre d'agrupar els més de nou-cents quaranta municipis de Catalunya en dues-centes vuitanta-vuit àrees de planificació bàsica, ja que, com va assenyalar, recollien les virtuts de les municipals elaborades per Lluís Casassas i Joaquim Clusa en el seu treball *L'organització territorial de Catalunya* (Barcelona, Publicacions de la Fundació Jaume Bofill, 1981).

Seguidament, Pié va assenyalar el que per ell era l'objectiu fonamental del PTGC: la redistribució de la població a partir de la desconcentració dels sistemes de proposta congestionats o en vies de congestió cap als sistemes de reequilibri, tot qualificant aquest procés com una estratificació social volguda, ja que són les persones que formen part de les classes socials altes qui poden escollir allà on volen anar a residir, mentre que les de les classes socials baixes només poden anar allà on el mercat de l'habitatge és assequible als seus ingressos.

Isabel Rueda va fer una intervenció sobre els aspectes legals del PTGC, dient que havia complert tot el que manaven les diferents lleis i normatives, i va assenyalar que no volia fer una anàlisi ideològica del PTGC, sinó reflexionar sobre la necessitat de disposar del PTGC per a l'ordenació i planificació de Catalunya. Per finalitzar, va comentar que la projecció de població a l'horitzó 2026 li semblava, si més no, agosarada, i que hauria estat més útil presentar més d'un escenari de futur.

Manuel Ribas i Piera va fer una exposició molt irònica del PTGC a partir de la imatge que hom pot tenir d'un tiet que viu a Amèrica i que no ha vist sinó en fotografies de quan era molt jove, i que un cop ha vingut aquest tiet no el reconeixem en cap imatge que ens n'havíem fet. Per Manel Ribas, el PTGC era el tiet «americano». Potser el PTGC no és tal com voldria Manel Ribas i va fer alguns breus comentaris al respecte, però com que era el que teníem, havíem de treballar a partir d'ell. Cal recordar el consell que va dirigir als redactors del PTGC, així com a tots els presents: els destinataris del PTGC són tots els ciutadans de Catalunya i, per tant, tant els redactors com els qui es dediquen a la planificació s'han de preocupar que les decisions preses en una escala macro no menyspreïn els individus.

Albert Serratosa, en tant que director del Pla Territorial de la Regió Metropolitana de Barcelona, va reafirmar-se en el que va dir Ricard Pié sobre la importància de les ciutats reals i de la mobilitat obligada a l'hora de planificar; seguidament va fer una sèrie de digressions que el van dur a dir coses com que els pagesos eren un món a ex-

tingir, i va acabar tot afirmant que si l'horitzó de la població al 2026 era de set milions i mig, això volia dir que se suposava una arribada d'un milió i mig d'immigrants entre l'actualitat i aquella data, tot preguntant-se com afectaria això a la societat catalana en conjunt.

Va finalitzar aquest primer torn de paraules Marçal Tarragó, qui va fer una crítica des d'un punt de vista econòmic centrant-se en el territori a partir dels termes d'eficiència i d'ineficiència; la pregunta que va formular va ser: «quan un territori deixa de ser eficient econòmicament?», i va respondre que quan aquest està congestionat. Tal com va dir Marçal Tarragó, el PTGC no arriba a resultats satisfactoris pel que fa a l'ús d'aquest concepte d'eficiència/ineficiència a l'hora de classificar el territori de Catalunya en sistemes de proposta i de proposar-ne les solucions més adequades.

El segon torn de tres minuts per participant va servir per matisar alguna de les afirmacions dites amb tanta brevetat i que van causar alguna mena de comentari per part dels altres membres de la taula rodona.

El temps per les preguntes i comentaris per part dels assistents va ser molt breu, però va servir per veure com el PTGC té molts punts per ser profundament discutits, així com també les intervencions dels membres representants de la Generalitat de Catalunya a la taula rodona (Agustí Arana, Genís Carbó i Albert Serratosa), les quals van rebre força crítiques. Josep Montasell, enginyer agrícola i representant de la Unió de Pagesos, va recriminar molt durament els comentaris poc afortunats d'Albert Serratosa sobre la poca importància dels pagesos en la Catalunya actual, així com que el PTGC inclogués tot el que feia referència a agricultura en medi ambient, com si l'agricultura només fos una activitat etnològica a protegir i no una activitat econòmica a desenvolupar. El biòleg Josep Maria Camarasa va recriminar que el PTGC tingués tan poc interès en la planificació, ordenament i manteniment, en termes força ecologistes, no només de les àrees ja legalment protegides sinó del conjunt del territori català, de la necessitat de lluitar contra les destrosses lamentablement habituals que es donen per arreu i per causes ben diverses (contaminació industrial, sanejament d'aigües poc o nul, etc.). Rafael Pujol i Marigot, cap del Gabinet d'Estudis de la Diputació de Barcelona va fer una sèrie de preguntes a Genís Carbó que aquest no va respondre, com la de per què el PTGC aspirava a una política autàrquica pel que fa a l'energia i com pensava que es podria aconseguir, o la que feia referència al milió i mig d'immigrants que es preveu rebre, ja que el PTGC no diu en cap cas en quins habitatges s'allotjaran, ni la seva localització territorial ni en què treballaran tots aquests nousvinguts, ni es parlava dels problemes de xenofòbia, racisme i violència que podrien sorgir si aquests immigrants eren negres o magribins. Hi va haver altres intervencions, com les que va fer Joan Rebagliato, geògraf, sobre la llarga història de la regionalització a Catalunya ja des dels temps dels romans, o la demanda de Jordi Bonet, arquitecte, sobre la necessitat que el PTGC inclogués en algun lloc la defensa del patrimoni

artístic de Catalunya, així com d'altres persones que van fer observacions puntuals sobre diversos aspectes del PTGC.

En conclusió, podem dir que la Jornada ressenyada fou molt instructiva: es va conèixer què era el PTGC per boca dels seus redactors, i es va veure que aquelles persones que havien aconseguit de llegir-lo, ni que fos molt per sobre, el trobaven discutible. Així mateix, que hi ha molta gent interessada a saber què diu el PTGC, com ho demostra la gran assistència de públic.